

ULUSLARARASI TÜRK DİLİ VE EDEBİYATINDA “KADIN” SEMPOZYUMU

4-6 MAYIS 2017 • AMASYA

BİLDİRİLER KİTABI

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ UYGULAMA VE ARAŞTIRMA
MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ

Bu sempozyum T.C. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma
Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

AMASYA • 2017

ULUSLARARASI TÜRK DİLİ VE EDEBİYATINDA "KADIN" SEMPOZYUMU

4-6 MAYIS 2017 – AMASYA

ISBN: 978-605-4598-26-7

e-ISBN: 978-605-4598-27-4

BİLDİRİLER KİTABI

Birinci Basım: Aralık 2017

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında “Kadın” Sempozyumu Bildiriler Kitabındaki yazıların yasal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Her hakkı saklıdır. Bu kitabın hiçbir kısmı yayıncısının yazılı izni olmaksızın elektronik veya mekanik, fotokopi, kayıt ya da herhangi bir bilgi saklama, erişim sistemi de dahil olmak üzere herhangi bir şekilde çoğaltılamaz.

Editörler:

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

Doç. Dr. Mücahit KAÇAR

Arş. Gör. Mevlüt İLHAN

Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

İpekköy Yerleşkesi/Amasya

Telefon: 0(358) 242 16 13-14

Faks: 0(358) 242 16 16

KIBATEK

(Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu) Yayınları

Konur Sokak 36/13, Kızılay-Ankara

kibatek@gmail.com www.kibatek.com.tr

Baskı ve Cilt: Başkent Klşe ve Matbaacılık, Bayındır Sokak 30/E,
Kızılay-Ankara

ULUSLARARASI TÜRK DİLİ VE EDEBİYATINDA "KADIN" SEMPOZYUMU

4-6 MAYIS 2017 – AMASYA

NİGÂR BİNTİ OSMÂN'IN *SAFAHÂT-İ KALBİ*

Nigâr Binti Osman's *Safahât-ı Kalb*

Prof. Dr. İbrahim Çetin DERDİYOK

Çukurova Üniversitesi

cderdiyok@cu.edu.tr

Özet

Safahât-ı Kalb, Nigâr Binti Osman'ın İstanbul'da (1317) 1901 yılında yayımlanmış aşk mektupları niteliğinde bir eseridir. Mektuplar, Arman'dan Klemans ve Jülyen'e yazılmış 18 mektuptan oluşmaktadır. Aşk duygularının, acı ve coşkunluklarının içten bir dille anlatıldığı mektuplar, süslü nesir diyebileceğimiz sanathı bir üslûpla yazılmıştır. Eserdeki kahramanların adlarının Batı kültürüne ait olması, belki de aşk duygularının açıkça anlatılması kolaylığını tercih etmekten kaynaklanabilir.

Mektuplarda dikkati çeken duygu yoğunluğu romantizmin izlerini taşımaktadır. Ayrıca mektuplar Genç Werther'in acılarını yansıtan duygu yoğunluğuna benzemektedir. Klâsik Türk edebiyatının ünlü mesnevisi Leyla ve Mecnun'un kadın kahramanı Leyla'nın anlatılamayan duygularını da çağrıştırmaktadır.

Eseri yayımlayan İbrahim Hilmi de "İfâde-i Nâsir" başlığı altında "Nigâr Hanım Efendi Hazretlerinin âsâr-ı kalemiye-i edibânesinin kâffesine fâ'iktir. Bu, bir şeh-dürer olacak ve âsâr-ı edebiye-i nisâ'iyemiz arasında bir heykel-i edebî-i ebedî sırasına geçecektir" sözleriyle bu eserin Nigâr Hanım'ın değerli bir edebî eseri olduğunu ve kadın edebiyatımızın bir timsali olduğunu belirtiyor.

Nigâr Binti Osman'ın Safahât-ı Kalb adlı mektup niteliğinde yazılmış bu eseri gerek biçim gerekse içerik bakımından bu bildiride incelenerek tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Safahât-ı Kalb, Nigâr binti Osman, mektup, münşeat.

Abstract

Safahât-ı Kalb is a work of Nigâr Binti Osman in the form of love letters published in İstanbul (1317) in 1901. The letters consist of 18 letters written from Arman to Klemans and Jülyen. The letters of love sentiments, pain and enthusiasm are written in an artful way that we can call fancy prose. The fact that the names of the heroes in the works belong to the Western culture may perhaps be due to the preference of expressing their love feelings clearly.

The emotional intensity that attracts attention in letters has traces of romanticism. In addition, the letters resemble the intensity of emotion that reflects the sorrows of Young Werther. It also evokes the unexplained feelings of

Leyla, the female hero of the famous mesnevi Leyla and Majnun of classical Turkish literature.

İbrahim Hilmi, who published the manuscript, also wrote under the heading of "İfâde-i Nâşir", "The writer of Nigâr Hanim Efendi Excellency, the master of the literary style. This is a statue of Nigâr Hanim, a statue of Nigâr Hanim, and will be a statue of Nigâr Mansur, and it is a symbol of our women's literature.

Nigâr Binti Osman's Safahât-ı Kalb, written in the nature of this work, in the form of content in this report will be examined in this report will be tried to be introduced.

Keywords: Safahât-ı Kalb, Nigâr binti Osman, letter, prose.

Giriş

Safahât-ı Kalb, Nigâr Binti Osman'ın aşk mektupları niteliğinde yazılmış ve (1317) 1901 yılında İstanbul'da basılmış bir eserdir. Mektupların ikisi Jülyen'e diğerleri Klemans'a Arman tarafından yazılmıştır. Tespitimize göre, eserde toplam 18 mektup bulunmaktadır. Mektuplarda aşk acısı, ayrılık, ilgi ve ilgisizlik gibi duygular, içten bir dille, fakat süslü nesir diyebileceğimiz sanatlı bir üslupla anlatılmıştır. Mektuplarda giriş ve sonuç bölümü görülmemiştir. Safahât-ı Kalb, dil, kültür ve edebiyat açısından olduğu kadar sosyolojik ve psikolojik açıdan da incelenmesi gerekli bir eser olarak dikkatimizi çekmiştir.

Eserin yeni Türk harflerine aktarılmış bir nüshasına bugüne kadar rastlayamadık. Bunun için aslında uzun bir zamandan beri üzerinde çalıştığımız Safahât-ı Kalb'in, yeni Türk harfleriyle bir metnini ortaya koymaya karar verdik. Bu çalışmamız hâlihazırda sürmektedir.

Bildiride bu çalışmayı haber vermekle birlikte Safahât-ı Kalb'i biraz tanıtmak istiyoruz. Fakat önce eserin yazarı Nigâr Binti Osman'dan da söz edelim.

Nigâr Hanım, Murat Uraz'a göre 1856 (1941: 96), Nazan Bekiroğlu'na göre de 1862 yılında İstanbul'da doğmuştur (2007: 83). Yine Bekiroğlu'nun verdiği bilgiye göre 1918 yılında yakalandığı tifüs hastalığı nedeniyle kaldırıldığı Şişli Etfal Hastanesi'nde, 1 Nisan 1918 yılında vefat etmiştir. Macar Osman diye tanınan Osman Paşa'nın kızıdır. Yedi yaşında eğitime başlayan ve aydın bir çevrede yetişen Nigâr Hanım, erken sayılabilecek yaşta ilk eserlerini vermeye başlamıştır. Düzyazı ve şiirler yazan Nigâr Hanım, 6 önemli eser vermiştir. Eserlerinin adlarını şöyle sıralayabiliriz: İki kısımdan oluşan Efsûs, Nîrân, Aks-i Sedâ, Safahât-ı Kalb, Elhân-ı Vatan. Nigâr Hanım'ın şiirleri Refika Altıkulaç Demirdağ tarafından yayımlanmıştır (2015: 12-29).

Safahât-ı kalb

Safahât-ı Kalb, mektuplar şeklinde yazılmış bir eserdir. Kitaba baktığımızda mektupların, 1'den 17'ye kadar sıralanmış olduğu görülür. Bunun dışında eserde "Arman'dan Jülyen'e" başlığı altında yazılmış iki mektup daha yer alır.

Bu sayılara baktığımızda eser 19 mektuptan meydana gelmiş gibi görünmektedir. (Nigâr Binti Osman, 1317: 1-94). Nitekim Nazan Bekiroğlu, “Şâir Nigâr Hanım” adlı kitabında Safahât-ı Kalb’in 94 sahifelik toplam 19 mektuptan meydana gelen bir eser olduğunu bildiriyor (Bekiroğlu, 1998: 293). TDV İslâm Ansiklopedisi’nin Nigâr Hanım maddesinde de eserin 19 dokuz mektuptan meydana geldiği belirtilir (Bekiroğlu, 2007: 85).

Bizim tespitimize göre ise eser toplam 18 mektuptan oluşmaktadır. Yalnızca 1, 14 ve 17. mektupların başında “Arman’dan Klemans’a” başlığı bulunmaktadır. 13. mektuptan sonra tekrar 1 numarayla “Arman’dan Jülyen’e” başlığıyla bir mektup yer alır. Sonra “Arman’dan Klemans’a” başlığıyla 14. mektup gelir. 14. mektuptan sonra 15 sayısına rastlanmaz. Bunun, mürettip hatası olduğunu düşünüyoruz. Kitapta 14. mektuptan sonra 16. mektuba geçilir; 16. mektubun başında herhangi bir ibare yoktur. Bundan sonra 2 numarayla kayıtlı “Arman’dan Jülyen’e” başlığını taşıyan bir mektup gelir. En sonda 17 numarayla “Arman’dan Klemans’a” başlığını taşıyan son mektup yer alır. Kitaptaki rakamlara göre Jülyen’e yazılan iki mektupla birlikte eserde 19 mektup bulunması gerekir, fakat 15 numaralı mektup bulunmadığı için eserin toplam 18 mektuptan meydana geldiğini belirtmek zorundayız (Nigâr Binti Osman, 1317: 1-94).

Ayrıca mektupların tamamında başlık bulunmamaktadır. Yalnızca 1, 14 ve 17. mektupların başında “Arman’dan Klemans’a” başlığı bulunmaktadır (Nigâr Binti Osman, 1317: 6, 75, 89); ayrıca 13. mektuptan sonra gelen 1 numaralı ve 16. mektuptan sonra gelen 2 numaralı mektubun başında “Arman’dan Jülyen’e” başlığı yer almaktadır (Nigâr Binti Osman, 1317: 70, 85).

Çeviri izlenimi

Daha önce de belirttiğimiz gibi her mektubun başında mektubun kime gönderildiği belirtilmemektedir. Yalnızca 1, 14 ve 17. mektupların başında “Arman’dan Klemans’a” ve 13 ve 16. mektuplardan sonra “Arman’dan Jülyen’e” başlığı bulunmaktadır.

Mektuplarda geçen Arman, Klemans, Maksimilyen, Ravel, Luvr Hotel gibi Batıya özgü isimler olayın Fransa’da geçtiğini düşündürmektedir. Hatta bu yer ve kişi adları esere bir çeviri havası vermektedir. Nitekim Nazan Bekiroğlu’nun verdiği bilgiye göre de eser, önce “Fransızca’dan” ibaresiyle Hanımlara Mahsus Gazete’de yayımlanmış, ilk üç tefrikadan sonra “Fransızca’dan” ibaresi kaldırılmıştır (1998: 292).

Dişil söylem

Mektuplar, bir kadın tarafından değil, Arman adlı bir erkeğin ağzından Klemans adlı bir kadına yazılmıştır. Mektuplardaki anlatıma dikkat edildiğinde kadın duyarlılığının hemen fark edileceğini düşünüyoruz. Bu, ne kadar gizlenmeye çalışılsa da belirli bir durum olarak ortaya çıkıyor.

Kapalı, içe dönük toplumlarda aşk duygularının açıkça anlatılması kolay bir tutum değildir, özellikle bir kadının bunu yapması hiç kolay değildir. Kanımızca Nigâr Hanım, eserlerinde kimliğini her ne kadar ortaya koysa da bu tutum, kimliğini gizleme isteğini gösteriyor. Zaten anlatımda dikkati çeken dişil söylemden eserin, bir kadın tarafından yazılmış olabileceği duygusu uyanmaktadır. Kitabın yayımcısı İbrahim Hilmi de Nigâr Hanım'ın duygularını nasıl dile getirdiğini "İfâde-i Nâşir" başlığı altında veriyor. Buradan da eserin te'lif olduğu anlaşılmaktadır (Nigâr Binti Osman, 1317: 3-5).

Önceki paragrafta belirttiğimiz gibi mektupların aslında bir kadın tarafından yazıldığı hissedilmektedir. Çünkü mektuplarda günümüz araştırmacıları tarafından oldukça ilgi gören "Dişil söylem" dikkati çekecek ölçüdedir. Hatta bu özellik, ayrı bir araştırmanın konusu olabilir. Nitekim Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümünde doğrudan Safahât-ı Kalb ile ilgili olmasa da bu konuda Meriç Kurtuluş tarafından "Osmanlı Şiirinin Modernleşme Sürecinde Kadının Doğuşu: Nigâr Hanım'ın Şiirlerinde Dişil Söylem" başlıklı bir yüksek lisans tezi yapılmıştır (2011: 101). Mensur bir eser olan Safahât-ı Kalb üzerinde de böyle bir çalışma yapılabilir.

Kadınlar toplumda genel olarak zayıf, duygusal ve edilgen olarak değerlendirilirler. Araştırmacılar, bilhassa Wendy Nicholas Greenberg, *Uncanonical Women* (Kanundışı Kadınlar) adlı kitabında dişilliği buna uygun olarak tanımlar. Safahât-ı Kalb, bir erkeğin ağzından yazılmasına rağmen, dikkatli bakıldığında kadına özgü duygu yoğunluğuyla metnin dişil söylemden ibaret olduğu görülür. Daha önce de belirttiğimiz gibi kitabın yayımcısı da bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Yayımcı Tüccârzâde İbrâhîm Hilmî, Safahât-ı Kalb'in başında "İfâde-i Nâşir" başlığı altında Nigâr Binti Osman'ın sanatının ne kadar olgun ve mükemmel olduğunu, kalemini kalbine dayayarak berrak bir su gibi duygularını kağıda aktardığını söylerken de onun dişil söylemini kanıtlamaktadır:

Safahât-ı Kalb, bu bir eserdir ki muharriresi bunda bütün san'at ve iktidârını, hâ'iz olduğu meziyyât-ı 'ulviye-i şâ'irânesini kâmilten göstermiştir. Vehleten, insan, eseri baştan nihâyete kadar okuduğu zaman, bu âteşin yazıların hiçbir cibrî olmadığına, bunların mahsûl-i tefekkür olmakdan ziyâde muharriresinin kalemini kalbine dayayarak, sâf bir menba'dan neba'ân iden berrâk bir su gibi bütün hissiyât-ı rakîka-i kalbiyyesini, hayâtının ıstırâbât ve te'essürâtını sahâ'if-i kırtâsa naklettiğine hükmediyor (Nigâr Binti Osman, 1317: 3, 4).

Duygu yoğunluğu

Mektuplarda dikkati çeken duygu yoğunluğu romantizmin izlerini taşımaktadır. Ayrıca mektuplar Genç Werther'in acılarını yansıtan duygu yoğunluğuna benzemektedir. Klasik Türk edebiyatının ünlü mesnevisi Leyla

ve Mecnun'un kadın kahramanı Leyla'nın anlatılamayan duygularını da çağrıştırmaktadır.

Eseri yayımlayan İbrahim Hilmi de "İfâde-i Nâşir" başlığı altında "Nigâr Hanım Efendi hazretlerinin âsâr-ı kalemiye-i edîbânesinin kâffesine fâ'iktir. Bu, bir şeh-dürer olacak ve âsâr-ı edebiyye-i nisâ'iyemiz arasında bir heykel-i edebî-i ebedî sırasına geçecektir" (Nigâr Binti Osman, 1317: 5) sözleriyle bu eserin Nigâr Hanım'ın değerli bir edebî eseri olduğunu ve kadın edebiyatımızın bir timsali olduğunu belirtiyor.

Tüccarzade İbrahim Hilmi Bey'in belirttiği gibi, gerçekten de eserde duygu yoğunluğu akıl dışı denilecek kadar yüksektir. Burada üç örnek verebiliriz.

1) İlk olarak sekizinci mektupta yer alan şu cümleye bakabiliriz: "Seni düşündüğüm zamân nev'iyetini unutuyorum; yalnız bildiğim bir şey varsa o da devâm-ı ömr-i sevdâ-kârânem için hâtırası lâbüd bir mahlûk-ı müstesnâ olduğundan 'ibâretidir" (Nigâr Binti Osman, 1317: 41).

Bu cümleyi "Seni düşündüğümde türünü unutuyorum; yalnız bildiğim bir şey varsa o da sevdalı ömrümün sürmesi için anısı olmazsa olmaz özel bir varlık olmandır" şeklinde günümüz Türkçesine çevirmek mümkündür.

Cümlede, mektubu yazan âşık, kendisinden geçmiştir. Sevgilisinin hangi türden olduğunu, yani insan mı melek mi yoksa başka bir canlı mı olduğunu bilemeyecek durumdadır.

2) Dokuzuncu mektupta yer alan şu birkaç cümlecikten oluşan anlatımın da heyecanı anlatmak bakımından uygun bir örnek olduğunu düşünüyoruz: "Benden başkasına ta'allük eden bir harf, bir nokta helâkimi îcâb edecek gibi geliyor. Onu yazmak için benim memâtımı bekle ihyâ kerdeni ellerinle öldürme! Âh, Klemans!" (Nigâr Binti Osman, 1317: 45).

Bu cümleyi "Benim dışımda, başkasıyla ilgili bir harf, bir nokta beni öldürecek gibi geliyor. Bunu yazmak için benim ölümümü bekle, sana hayat vermiş olan kişiyi kendi ellerinle öldürme! Âh, Klemans!" şeklinde günümüz Türkçesine aktarabiliriz.

Cümlede büyük bir kıskançlık duygusunun anlatıldığı görülmektedir. Mektubu yazan âşık, sevgilinin, kendisinden başkasına birisine bir harf, bir nokta yazmasını istemiyor.

3) On altıncı mektupta yer alan şu küçük paragraftaki cümleler de heyecanı en etkili bir biçimde yansıtmaktadır: "Hem yazıyorum, hem de korkuyorum, titriyorum, bilir misin? Bu sözlerimden bir şemme-i şekvâ istismâm edersin diye yüreğim halecân içinde kalıyor. Fakat bâ'is olduğun bu tehâlûf-i hissiyâtı sana yazmaz isem kime bildireyim?" (Nigâr Binti Osman, 1317: 83).

Bu paragrafı da "Hem yazıyorum, hem de korkuyorum, titriyorum, bilir misin? Bu sözlerimden bir şikâyet kokusu alırsın diye yüreğim heyecan içinde

kalıyor. Fakat sebep olduğun bu duygu karşılığını sana yazmazsam kime bildireyim?” şeklinde günümüz Türkçesine aktarabiliriz.

Burada abartılı anlatım dikkati çekmektedir. Mektubu yazan âşık, sevgilinin cümlelerden bir şikâyet kokusu almasından korkmaktadır. Bunun için korkudan titremektedir.

Safahât-i Kalb'in neredeyse bütününün böyle duygu yoğunluğu yüksek, abartılı cümlelerden meydana gelmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Eserde yer alan 18 mektupta, kalbin dalgalanmaları, ayrılıktan doğan üzüntüler, acılar, heyecanlar, geçmişte bir arada olmanın mutluluğu, sevinçler anlatılmaktadır. Kitabın adından da anlaşılacağı gibi eserde kalbin safhaları anlatılmaktadır. Bir süreden beri incelediğimiz Safahât-ı Kalb'i burada kısaca tanıtmaya çalıştık. 94 sayfalık bir kitap olan eserin gerek biçim gerekse içerik bakımından incelenecek pek çok yönü bulunmaktadır.

Kaynaklardan öğrendiğimiz bilgiye göre Nigâr Hanım, birinci dünya savaşı sırasında salgın hastalık olan tifüse yakalandığında kaldırılmış olduğu Şişli Etfal Hastahanesinde 1 Nisan 1918'de vefat etmiştir (Bekiroğlu, 2007: 84). Önümüzdeki 2018 yılında ölümünün üzerinden 100 yıl geçmiş olacak. Bu vesileyle Nigâr Hanım'ın ölümünün 100. Yılında ona armağan bir kitap çıkarabiliriz. Burada siz değerli meslektaşlarıma öneriyorum. Onun çalışmalarıyla ilgili bir çalıştay veya sempozyum düzenleyebilir, bir armağan kitap çıkarabilir ve edebiyatımızın hatırı sayılır, değerli kadın yazarlarından birini daha iyi anlama ve tanıma fırsatı yaratabiliriz.

Kaynakça

Altıkulaç Demirdağ, Refika (2015). *Nigâr Hanım Toplu Şiirleri*. Konya: Salkımsöğüt Yayınevi.

Bekiroğlu, Nazan (2007). Nigâr Hanım. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 33. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s. 83-85.

Bekiroğlu, Nazan (1998). *Şair Nigâr Hanım*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Nigâr Binti Osmân (1317). *Safahât-ı Kalb*. İstanbul: Kitâbhâne-i Hilmi.

Kurtuluş, Meriç (2011). Osmanlı Şiirinin Modernleşme Sürecinde “Kadının Doğuşu: Nigâr Hanım'ın Şiirlerinde Dişil Söylem. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uraz, Murat (1941). *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*. İstanbul: Tefeyyüz Kitabevi.